

Pakkende aria's zijn ook maar haartrillingen

De Tijd - 14 Jan. 2022
Pagina 12

'Liebestod' uit 'Tristan und Isolde' is een van de beroemdste aria's van Richard Wagner. Hoe het lied op het menselijk gehoor inwerkt, wordt haar--fijn en wetenschappelijk onderbouwd uitgelegd in een Duitse productie, te zien op het Gentse stadsfestival GIF.

Het was toch even afwachten wat we konden verwachten van 'Liebestod', een onderzoek naar de invloed van de stem op de mens. Hoe maak je daar boeiend theater van? De voorstelling vindt plaats voor 200 man in de Lullyzaal van de Gentse opera. Die is omgebouwd tot een heus atelier, met beeldschermen en attributen die enigszins doen denken aan het scheikundelokaal van het middelbaar onderwijs.

Je mist bijna drie acteurs/zangers (m/v) die naadloos in het decor overgaan. Op de beeldschermen verschijnen portretten van mensen. Soms bewegen ze, soms is het beeld bevroren. Ze doen wat denken aan films van de Amerikaanse videokunstenaar Bill Viola.

Tijdens de voorstelling wordt duidelijk wie ze zijn. Het gaat om Gentenaars die meegewerkt hebben aan een wetenschappelijk onderzoek van Opera Ballet Vlaanderen en Universiteit Gent. Op 4 december luisterden 99 mensen naar de aria 'Liebestod', het slotstuk uit 'Tristan und Isolde' van Richard Wagner. De opera ging in 1865 in première.

In het onderzoek werd aan de deelnemers gevraagd hoe ze de aria ervoeren. Dat valt goed mee. Nogal wat mensen voelden lichamelijke sensaties tijdens het luisteren. En een deel van de proefpersonen had het gevoel in erge mate in 'iets groter te worden opgenomen'. En 70 van de 99 luisteraars verveelden zich geen seconde.

Dat is ook het geval bij de voorstelling in de opera van Gent. Ze is onderhoudend en leerrijk. Het concept is bedacht door de Duitse theatermakers Johannes Müller en Philine Rinnert. Ze voeren al langer onderzoek uit naar de menselijke stem. In hun vroegere werk deden ze dat vanuit het standpunt van de zangers en de componist. Nu ligt focus op de luisteraar.

De drie performers zijn perfect gecast voor het uitbeelden van het onderzoek. Af en toe is het echt 'jongens en wetenschap', wanneer wordt uitgelegd hoe geluidsgolven werken. Of hoe ingewikkeld het oor in elkaar steekt. Er zit een heel leuk experiment in de voorstelling waarbij je korreltjes ziet bewegen afhankelijk van het stemtimbre van de sopraan. Opera is eigenlijk niet veel anders dan trillingen van haartjes ergens in het binnenoer. Beetje ontzuchtend. Wagner stond er vast niet bij stil.

Wagner komt zelf ook even langs. Die illusie heb je een nanoseconde. Maar het is Jef Smits, pianist en repetitor bij Opera Ballet Vlaanderen. Hij legt aan de piano uit wat het 'Tristan'-akkoord is, een vernieuwing van Wagner in de muziek. Hij voegde aan een bepaald akkoord noten toe. In zijn tijd een revolutie. Het oor moet raar opgekeken hebben. Vandaag klinkt het gewoon mooi. Ook dat is evolutie.

En waarom houdt een mens van opera? Dopamine, een neurotransmitter. De stof regelt het beloningssysteem in de hersenen, leren we. Dopamine maakt dat een mens zich tevreden voelt. Bij de ene komt die stof vrij bij eten, bij de andere bij sporten of seks. Maar dus ook bij opera als je daarvan houdt.

De wetenschap wordt afgewisseld met duiding over 'Tristan und Isolde' en hoe professionals uit de operawereld het werk percipiëren. Op veel manieren is het een tragische productie. Na de vierde opvoering ring stierf Tristan-vertolker Ludwig Schnorr von Carolsfeld aan een mysterieuze ziekte. Hij was ervan overtuigd dat hij ziek was geworden door uitputting. Tristan vraagt veel van een operazanger.

Wagner was ontzet toen hij het nieuws vernam. Hij nam het zichzelf kwalijk dat hij zo'n monsterachtig moeilijke rol had gecreëerd. Als een soort van boetedoening verbood hij nog verdere opvoeringen van 'Tristan und Isolde'. Het verbod is ondertussen al lang opgeheven.

Er zijn nog doden gevallen. Twee dirigenten overleefden de opera niet. Ze kregen allebei een hartaanval midden in de voorstelling. Felix Mottl in 1911 en Joseph Keilberth in 1968. Het zal wel toeval geweest zijn. Maar hoe dan ook is 'Tristan und Isolde' een heel brutale aanslag op de menselijke emoties. Liefde en dood zijn in het werk zo nauw met elkaar verbonden dat je als speler of muzikant iets te fanatiek in je rol kan opgaan.

In de voorstelling zit een mooie getuigenis van sopraan Jacqueline Van Quaille (83) over 'Liebestod', wanneer Isolde haar geliefde Tristan dood aantreft. 'Dan ben je volledig leeg. Leeg. En het enige dat ze dan moeten doen is je gerust laten. Want je moet weer komen tot de gewone mens. Het klinkt misschien raar, maar het is goed dat je dan nog geschminkt bent, dat je je kan ontdoen van alle attributen, pruik, wimpers, maquillage, kleren, en dan word je weer Jacqueline. Je moet tijd nemen daarvoor. Dat is erg belangrijk. Dan kom je stilletjesaan op weer op je normale hartritme.' 'Liebestod' speelt vanavond in de opera van Gent. Alle info over het festival op de website gif.gent.

De essentie

'Liebestod' is een theatervoorstelling over wetenschap en opera.

Ze onderzoekt hoe de luisteraar de menselijke stem ervaart.

De titel verwijst naar de gelijknamige slotaria uit 'Tristan und Isolde' van Richard Wagner.

De voorstelling is een onderdeel van het Ghent International Festival.

Koen van Boxem

Copyright © 2022 Mediafin. Alle rechten voorbehouden